

Gelişen dünyada hemşirenin rol değişimleri

Role changes of nurses in the developing world

Melike Yazar¹, Yücel Başak Bayer², Burcu Özkan³

¹Uzman Hemşire, Beykoz Devlet Hastanesi, İstanbul/Türkiye, yazaryazar184@gmail.com, 0009-0001-0626-4811.

²Uzman Hemşire, Prof. Dr. İlhan Varank Eğitim Araştırma Hastanesi, İstanbul/Türkiye, basakbayer183@gmail.com, 0000-0001-6567-2180.

³Dr. Öğretim Üyesi, Demiroğlu Bilim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye, burcuogun@hotmail.com, 0000-0003-2310-717X.

Anahtar Kelimeler:
Hemşirelik Bakımı, Adli,
Hemşirelik, Hemşirelik Rolü

Key Words:
Nursing Care, Nursing, Forensic,
Nurse's Role

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Uzman Hemşire, Beykoz Devlet
Hastanesi, İstanbul/Türkiye,
yazaryazar184@gmail.com, 0009-
0001-0626-4811

DOI:
10.52880/sagakaderg.1421654

Gönderme Tarihi/Received Date:
17.01.2024

Kabul Tarihi/Accepted Date:
21.07.2024

Yayımlanma Tarihi/Published Online:
30.09.2024

ÖZ

Hemşirelik, güvenli ve etkili bakımın sağlanmasında önemli bir sağlık disiplini olup, temel olarak fiziksel, psikolojik ve ruhsal ihtiyaçlara odaklanan profesyonel bir meslektir. Hemşirelik rollerini gerçekleştirebilmek için, hemşirelerin profesyonel görevlerinin yanı sıra, birden çok alandan profesyonel meslek üyesiyle de iş birliği içinde çalışması gereklidir. Birçok profesyonelle çalışmayı gerektiren alanlardan biri olan adli hemşirelik, hemşirelerde ve hastalarda daha fazla memnuniyet sağlamanın yanı sıra bütüncül, kaliteli ve güvenli hasta bakımı açısından da çok önemli uzmanlık alanlarından biridir. Hemşirelerin kaliteli bakım sağlamanın yanısıra yasal kavramlara hâkim olmaları profesyonel olmanın gereğidir. Adli hemşirelik, sağlık ve hukuk disiplinlerinin kesişim noktasında yer alan önemli bir alandır. Bu makalede, adli hemşirelik kavramının anlamı, amacı ve adli süreçteki rolü ele alınacaktır. Ayrıca, adli hemşirelerin güncel konulara odaklanmalarının önemi ve adli durumlarda ilgili zorluklar tartışılacaktır.

ABSTRACT

Nursing is an important health discipline in providing safe and effective care and is a professional profession that focuses primarily on physical, psychological and spiritual needs. In order to perform their nursing roles, nurses need to work collaboratively with members of the profession from multiple fields, in addition to their professional duties. Forensic nursing, which is one of the fields that requires working with many professionals, is one of the very important areas of expertise in terms of holistic, quality and safe patient care, as well as providing greater satisfaction in nurses and patients. In addition to providing quality care, nurses' knowledge of legal concepts is a requirement of being a professional. Forensic nursing is an important field located at the intersection of health and law disciplines. In this article, the meaning, purpose and role of the concept of forensic nursing in the judicial process will be discussed. Additionally, the importance of forensic nurses focusing on current issues and the difficulties associated with forensic situations will be discussed.

GİRİŞ

Başkalarının bilinçli ya da bilinçsiz davranması sonucu, kişilerde sağlığın bozulmasına hatta ölüme sebep olabilen tüm yaralanmalar adli olgu olarak isimlendirilmektedir (Güven ve ark., 2009; Güdücü Tüfekçi, 2023). Adli hemşirelik, adli bilimlerin alanının hemşirelik bilimiyle birleştirilerek adli olguların failleri ve mağdurlarının muayene edilmesi ve incelenmesini içerir (Çilingir ve Hindistan, 2012; Dash at al., 2016). Adli hemşirelik; adli tıp, hukuk ve kriminoloji ile iş birliği içerisinde (Güdücü Tüfekçi, 2023).

Amerikan Hemşireler Birliği (American Nurses Association-ANA) ve Uluslararası Adli Hemşirelik

Derneği (International Association of Forensic Nursing-IAFN) 2009' da, adli hemşirelik alanının uygulama standartları, değerlendirme, tanılanması, sonuçların değerlendirilmesi ve kapsamı gibi işlemlerden meydana gelen hemşirelik süreçleri konusunda uygulama alanındaki mesleki standartlarını oluşturmuştur (Machado at al., 2020).

Adli hemşirelik, şiddet, doğal afetler veya kitlesel yıkımdan etkilenen kişilere uzmanlaşmış fiziksel, mental ve duygusal sağlık bakımını sağlamak için kurulmuştur (Valentine at al., 2020; Küçük ve ark., 2023). Adli hemşirelik, akut bakım ortamında travma nedeniyle oluşmuş yaralanma nedeniyle tedavi gören

ve şüpheli ölüm olduğu düşünülen kişilere kapsamlı ve hukuki bakımı sağlayabilecek standartlara sahip bir uzmanlık alanıdır (Berishaj at al., 2020). Gerek evrensel, gerekse yerel düzeyde sunulan sağlık hizmetlerinin ve sağlığın geliştirilmesinde sorumlu oldukları gibi adli hemşirelik alanında da hemşirelerin; öykü alma, fiziksel muayene sırasında destek olma, kanıtların tanınması, toplanması, saklanması, kaydedilmesi ve bu çerçevede kanıt koruma zincirinin sağlanması gibi sorumlulukları vardır (Fırat ve ark., 2016; Yıldırım ve Berk Özcan, 2017). Adli hemşireliğin gelişimi, hemşirelik uygulamasının çeşitli yönlerini içeren karmaşık bir süreçtir. Hemşireler adli değerlendirmeyi önemsemeli ve adli olgulara yaklaşımlarında bilgili ve duyarlı olmalıdır (Özden ve Yıldırım, 2009). Hemşirelikte ampirik, estetik, etik ve kişisel bilgi adli hemşireliğin gelişimine katkı sağlayacaktır (Sarpkaya ve Vural, 2014). Adli hemşireliğin geliştirilmesine yönelik bilgi, beceri ve kanıt dayalı uygulamaları içeren kapsamlı bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır (Ovayolu, 2009; Sadıç ve Alparslan, 2021).

Adli hemşirelikte güncel konular çok yönlü olup, etik hususları, tarihsel eğitimi ve pratik uygulamaları kapsamaktadır (Karadağlı, 2017). Türkiyede hemşirelik, 1980 yılından günümüze kadar ilerleme kaydetmiş, özellikle bilimsel bilgi ve mesleki özerklik konularında daha fazla bilgi birikiminin gerekliliği ortaya konmuştur (Korkmaz, 2011; Kalanlar, 2014). Yeni gelişen diğer hemşirelik uzmanlık alanlarındakine benzer rol karmaşası ve eğitim hazırlığında farklılıklar da dahil olmak üzere boşluklar mevcuttur. (Drake at al., 2018). Bunların önlenmesi adına Türkiyede hemşirelik alanında öğretim de standardizasyon eksikliği giderilmeli ve daha tutarlı bir müfredat oluşturulması gerekmektedir (Sarpkaya ve Vural, 2014; Torun, 2019).

Ülkemizde resmi olarak onaylanmadan ve eğitim almadan uzun yıllardır hemşirelerin “adli hemşire” olarak hizmet verdiği bilinmektedir (Çilingir ve Hindistan, 2012). Gelin ve Bürkev (2023), acil serviste çalışan hemşirelerin adli hemşirelikle ilgili eğitim almamalarına rağmen adli vakalara bakım verme oranının %92,6 olduğunu belirlemiştir. Hemşireler adli hemşirelik rolünü bilmeden de olsa gerçekleştirmekte, adli vakalara yaklaşımlar ile ilgili yetersizlikler hissetmekte ve yapılandırılmış eğitime ihtiyaç duymaktadırlar (Ghofrani Kelishami et al., 2020; Güner ve ark., 2023). Yeterli eğitim almış hemşirelerin adli vakaya doğru yaklaşımı sağlayacağını öncelikle hemşirelerin, adli araştırmalarda yararlı olabilecek delillerin tanınması, toplanması ve adli durumun gözlenmesi gibi alanlarda görev alabilecekleri ifade edilmiştir (Eşiyok ve ark., 2004; Çilingir ve Hindistan, 2012). Adli hemşirelik alanının doğal afetlerden ya da kitlesel yıkımdan

etkilenen hastalara da bakım sunduğu göz önüne alındığında afetlerde adli hemşireliğin uygulanmasına yönelik yeterliliklerin geliştirilmesi, daha iyi müdahale standartları elde etmek için hemşirelerin eğitim stratejilerine bu alana özgü bilgiler dahil edilmelidir (Silva at al., 2023).

Adli Hemşirenin Adli Vakalardaki Rol ve Sorumlulukları

Adli hemşirelik biliminin farklı ülkelerdeki rollerine baktığımızda; adli klinik hemşire uzmanı (geriatri, pediatri, psikiyatri), adli akademisyen, gözaltı hemşiresi, adli hemşirelik hukukçusu, adli hemşire fotoğrafçısı, adli hemşirelik araştırmacısı, adli sağlık hizmetleri yöneticisi, adli tıp hemşiresi, cinsel saldırı hemşiresi denetçisi, doku ve organ bağışi uzmanı, hukuki hemşire danışmanı, sağlık risk yöneticisi alanlarında hizmet verdiği görülmektedir. (Williams, 2022; Güdücü Tüfekçi, 2023).

Hastanelerde suçlu ya da mağdur ile ilk karşılaşan sağlık profesyonelleri sıklıkla hemşirelerdir (Dash at al., 2016). Dünyada olduğu gibi ülkemizde de acil servislerde adli vakalarla karşılaşma oranının yüksek olması acil hemşiresinin adli hemşirelik yaklaşımını bilmesini gerekli kılar (Çilingir ve Hindistan, 2012; Dash at al., 2016). Acil servise bir yıl içerisinde başvuran olguların büyük oranda başka bir şahıs tarafından darp veya çarpma nedeniyle meydana geldiği ve olguların büyük oranda adli vaka olduğu görülmüştür (Küçük ve ark., 2023).

Özellikle acil servislerde sık karşılaşılan travma olgularında, yaralanmaların sebebi ortaya konana kadar her travma vakası, adli vaka olma ihtimali değerlendirilmelidir (Çalışkan ve Özden, 2012).

Acil hemşiresinin özellikle saldırganlık, ateşli silahla yaralanma, cinsel şiddet, çocuk istismarı ve travma mağdurlarına yardım durumlarında; mağdurun vücudunda ve nesnelere bulunan adli izlerin korunmasında ve kaydedilmesinde gözetim zincirinin bütünlüğünü sağlamadaki rolü oldukça önemlidir (Silva at al., 2022). Özellikle adli vakaların acil servisten doğrudan birime transferi nedeniyle ameliyathanede çalışan tüm sağlık profesyonelleri de adli protokolleri bilmeli ve özenle uygulamalıdır (Eren ve Özkan, 2023).

Kanıtların Toplanması, Saklanması ve Kanıt Koruma Zincirinin Sağlanmasında Hemşirenin Rolü

“Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti hakkında yönetmelik gereğince; bir suça ilişkin delil elde etmek için şüpheli ve sanık üzerinde iç beden ve dış beden muayenesi tabip tarafından yapılmaktadır” (Resmi Gazete, 2005). Ancak hemşirelik tanılama süreci sırasında veri toplama

yönteminden bir tanesi de fiziksel muayene ile verilerin toplanmasıdır (Yıldırım ve Berk Özcan, 2017). Adli kanıtların toplanmasında, öncelikle incelenecek kanıtlar belirlenmeli ve önceliklendirilmelidir (Akgün ve ark., 2020). Adli delillerin toplanmasını gerektiren hasta profili; şiddet mağduru ya da olayın faili olan kişiler olarak belirtilmiştir (Scafide et al., 2021). Adli delil toplanmasının gerekli olduğu hasta grubunun yanı sıra travma, intihar girişimleri, iş kazası gibi yaralanmalarda da kanıtların titizlikle toplanması gereklidir (Cunha et al., 2016; Morrison, 2022). Hemşirelerin adli vakayla ilgili olarak kanıt niteliği taşıyabilecek bulguları bilmesi ve tanımlaması adli vakanın tanınmasını kolaylaştıracaktır (Özden ve Yıldırım, 2009; Dzierzawski, 2024).

Hastadan kanıtların toplanması sırasında giysilerde bulunan kan, sperm, iplik, saç, barut, bitki, toprak gibi kalıntılar oldukça önemli delillerdir (Pasqualone, 2015). Hastadan giysileri çıkartılırken; kâğıt üzerinde, kaybolmayacak şekilde ve hastanın ayakta giysilerini çıkartması istenmelidir (Aldossary, 2013). Olay yerinde tıbbi müdahale gerektiğinde eğer mümkünse hastanın giysileri yırtılmamalı, düzgün bir şekilde kesilerek çıkarılmalıdır (Akgün ve ark., 2020). Kıyafetler ayrı paketlenmeli ve kıyafetler kesildiyse not edilmelidir (Özden ve Yıldırım, 2009; Kalanlar ve Kubilay, 2015). Kanıtlar toplanırken önce kırılabilir olan ya da kaybolması, hasar riski yüksek olan kanıtlara öncelik tanınmalıdır (Pasqualone, 2015). Yaraların tipi, alanı, büyüklüğü ve genel görünümü tanımlanmalı ve bunlar kaydedilmelidir (Bell et al., 2018; Akgün ve ark., 2020). Hasta ateşli silahla yaralanmışsa, barut izleri ya da mevcut örneklerini almak için, kanıt yapışkan bant kullanılarak alınmalı ve kanıt kâğıt ya da fotoğraf üzerine yerleştirilerek zarfa konmalıdır. Hastaya ilk müdahale sırasında pansuman yapılmışsa, hastada kullanılan pansuman malzemeleri de delil olarak korunmalı ve saklanmalıdır (Özden ve Yıldırım, 2009; Kalanlar ve Kubilay, 2015). Yaradan çıkartılan tüm yabancı cisimlerin temizlenmesi için yaranın yıkanması ya da hastanın yıkanmasına izin verilmesi özellikle cinsel içerikli saldırılarda ve ateşli silah yaralanmalarında delillerin kaybolmasına neden olabilir (Özden ve Yıldırım, 2009; Dzierzawski, 2024).

Adli vakalarda hastaya ait olduğu düşünülen tüm eşyalar kaydedilmeli, kanıt koruma zinciri kapsamında ilgili görevliye teslim edilmeli, aile bireylerinin hastanın eşyalarını alması engellenmelidir (Özden ve Yıldırım, 2009; Yıldırım ve Berk Özcan, 2017). Kanıt koruma zinciri daima en kısa zamanda bitirilmeli ve kanıtlar belgelenmelidir. Bu belgeleme işlemi kanıtların doğru şekilde saklanması ve tam, ayrıntılı, doğru, olguya yönelik ve nesnel bir raporu içermelidir (Cunha et al., 2016; Morrison, 2022). Hastanın adı, soyadı, olayın yer,

tarikh ve saati, hastanın nasıl ve ne zaman geldiği, yara yeri çizimleri, vücut haritaları, olayla ilgi ve yarayla ilgili şemalar gibi kayıtlar oluşturulmalıdır (Yıldırım ve Berk Özcan, 2017; Sadıç ve Alparslan, 2021). Adli olaylarda tüm profesyonellerin tam bir ekip anlayışı içinde çalışması ve yasal düzenlemeler hakkında bilgi sahibi olmaları ile hatalarının önlenmesi sağlanabilir (Yıldırım ve Berk Özcan, 2017; Morgan, 2024).

SONUÇ

Adli hemşirelik alanında mevcut hemşirelik okullarının müfredat programlarında, adli hemşirelikle ilgili yeterli ders içeriği oluşturulmalı, uygulama alanında hemşireler adli hemşirelik alanında uzmanlaşmalıdır. Adli hemşirelikle ilgili gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Kaliteli bir sağlık hizmeti için hemşirelik temel eğitimi içinde mutlaka adli tıp alanıyla ilgili temel konular yer almalıdır. Meslek içi eğitimler ve lisansüstü eğitim programları ile bu alanda yeterli bilgiye sahip hemşirelerin yetiştirilmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akgün, M., Manav, G., Uymaz, P. E. (Eds.). (2020). Adli Hemşirelik. Akademisyen Kitabevi. Sayfa sayısı: 131-142.
- Aldossary, M.A. (2013). The Role Legitimacy of Nurses In Saudi Arabia, *Journal of Health Specialties*;1(1), 17-29.
- Bell, S., Sah, S., Albright, T. D., Gates, S. J., Jr, Denton, M. B., Casadevall, A. (2018). A Call For More Science In Forensic Science. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 115(18), 4541-4544. <https://doi.org/10.1073/pnas.1712161115>.
- Berishaj, K., Boyland, CM, Reinink, K. ve Lynch, V. (2020) Forensic Nurse Hospitalist: The Comprehensive Role of The Forensic Nurse in The Hospital Setting. *Journal of Emergency Nursing* 46 (3), 286-293.
- Cunha, M., Liborio, R., Coelho, M. (2016). Knowledge Questionnaire Over Forensic Nursing Practices, *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 217; 1089-1097.
- Çilingir, D. Hindistan, S. (2012). Adli Hemşireliğin Kapsamı ve Yasal Boyutu Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi; 9(1) : 10-15.
- Dash, S.K., Patel, S., Chavali, K. (2016). Forensic Nursing Global Scenario and Indian Perspective, *Journal of Forensic and Legal Medicine*.
- Drake, S. A., Koetting, C., Thimsen, K., Downing, N., Porta, C. H., Peggy, V., Julie L., Finn, C., Engebretson, J. (2018). Forensic Nursing State of the Science: Research and Practice Opportunities. *Journal of Forensic Nursing*14(1):s 3-10, 1/3. <https://doi.org/10.1097/JFN.000000000000181>.
- Dzierzawski, B. (2024). Forensic Nursing. *The American Journal of Nursing*, 124(1), 47. <https://doi.org/10.1097/01.NAJ.0001004940.98752.e8>.
- Eren, E., Özkan B. (2023). Ameliyathanede Adli Vaka Yönetimi: Perioperatif Süreçte Adli Olgulara Yaklaşım. 7. Uluslararası Adli Hemşirelik Kongresi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, Türkiye, Sayfa sayısı: 299-300.
- Eşiyok, B., Hancı, H., Özdemir, Ç., Yelken, N., Zeyfeoğlu, Y. (2004). Adli Hemşirelik, *STED*; 13 (5): 169-170.
- Firat, S., Ünal, S., Geleş, Yalçın, Ç. (2016). Hemşirelikte Yeni Bir Alan: Adli Hemşirelik, *Adli Tıp Bülteni*, 21(1): 39-42.
- Güdücü Tüfekçi, F. (2023) Adli Hemşirelerin Çalışma Alanları. 7. Uluslararası Adli Hemşirelik Kongresi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, Türkiye, Sayfa sayısı: 128-132.

- Güven, M., Kukul, F., Bütün, C., Yücel, Beyaztaş, F., Eren, Ş.H., Korkmaz, İ. (2009). Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesine Başvuran Adli Olguların Değerlendirilmesi; 10 (3): 23-28.
- Ghofrani Kelishami, F., Manoochehri, H., Mohtashami, J., Kiani, M. (2020). Consequences of Presence of Forensic Nurses in Health Care System: A Qualitative Study. Iranian journal of nursing and midwifery research, 25(3), 195–201. https://doi.org/10.4103/ijnmr.IJNMR_119_19
- Güner, Y., Üçüncüoğlu M., Güner, Kılıç, E. (2023). Türkiye’de Yapılan Adli Hemşirelik ile İlgili Tezlerin İncelenmesi, 7. Uluslararası Adli Hemşirelik Kongresi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, 8-10 Mayıs 2023, Trabzon, Türkiye 2023. Sayfa sayısı: 350-352.
- Gelin, D., Bürkev, F. G. (2023). Acil Serviste Adli Vakalar ve Hemşirelik Yaklaşımı. 7. Uluslararası Adli Hemşirelik Kongresi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, 8-10 Mayıs 2023, Trabzon, Türkiye, Sayfa sayısı: 386-387.
- Kalanlar, B. (2014). Afetlerde Hemşirelerin Yaşadıkları Psiko-Sosyal Sorunlar ve Çözümüne Yönelik Öneriler. Sağlık ve Toplum Dergisi. 24(1),15-23
- Kalanlar, B., Kubilay, G. (2015). Afetlerde Toplum Sağlığının Korunmasında Önemli Bir Kavram: Afet Hemşireliği. Florence Nightingale Hemşirelik dergisi .23 (1), 57-65.
- Korkmaz, F. (2011). Meslekleşme ve Ülkemizde Hemşirelik. Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi (2011) 59-67.
- Küçük, E.E., Aksoy, İ., Takır, S. (2023). Acil Serviste Adli Vakalar ve Hemşirelik Yaklaşımı, 7. Uluslararası Adli Hemşirelik Kongresi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 8-10 Mayıs 2023, Trabzon, Türkiye. Sayfa sayısı:366-367.
- Karadağlı, F. (2017). Profesyonel Hemşirelikte Etik. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 6(3), 197-200.
- Machado, B.P., de Araújo, I.M.B. ve Figueiredo, M.D.C.B. (2020). Forensic Nursing Practice - What Do The Students Know Anyway? Forensic Sciences International: Synergy, 2 , 138-143.
- Morgan, J. S. (2024). Current State of Forensic Science Improvement in the United States: Lessons from Wrongful Convictions. Forensic Science Review, 36(1), 41–54.
- Morrison, G. S. (2022). Advancing A Paradigm Shift İn Evaluation of Forensic Evidence: The Rise of Forensic Data Science. Forensic Science International. Synergy, 5, 100270. <https://doi.org/10.1016/j.fsisyn.2022.100270>.
- Ovayolu, N., Kaplan, Ö., Ovayolu, Ö. (2009). Hemşirelikte Kanıtı Dayalı Uygulama. NefroHemDergi. 2009;06(1-2):11-6.
- Özden, D., Yıldırım, N. (2009). Adli Vakaya Hemşirelerin Yaklaşımı, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi; 73-81.
- Pasqualone, G.A. (2015). The Relationship Between the Forensic Nurse in The Emergency Department and Law Enforcement Officials, The Forensic Nurse in the ED and Law Enforcement; 38 (1):36-48.
- Resmi Gazete, (2005). Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliği Hakkında Yönetmelik, Sayısı: 25832, Resmi Gazete Tarihi: 01.06.2005 (<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=7.5.8202&Mevzuatlliski=0>).
- Sadıç, E., Alparlan, Ö. (2021). Kadına Yönelik Şiddet ve Adli Ebelik. Meyad Akademi, 2(2), 150-162.
- Sarpkaya, D., Vural, G. (2014). Hemşirelikte Dört Bilme Yolunun Jinekolojik Muayenede Kullanımı. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi, 7(2), 124-127.
- Scafide, K. N., Downing, N. R., Kutahyalioğlu, N. S., Sebeh, Y., Sheridan, D. J., Hayat, M. J. (2021). Quantifying the Degree of Bruise Visibility Observed Under White Light and an Alternate Light Source. Journal of Forensic Nursing, 17(1), 24–33. <https://doi.org/10.1097/JFN.0000000000000304>.
- Silva, R. X., Ferreira, C. A. A., Sá, G. G. M., Souto, R. Q., Barros, L. M., Galindo-Neto, N. M. (2022). Preservation of Forensic Traces By Nursing in Emergency Services: A Scoping Review. Revista Latino-Americana de Enfermagem, 30, e3593. <https://doi.org/10.1590/1518-8345.5849.3593>.
- Silva, T. A. S. M. D., Haberland, D. F., Kneodler, T. D. S., Duarte, A. C. D. S., Williams, J., Oliveira, A. B. (2023). Forensic Nursing Competencies in Disasters Situations: Scoping Review. Revista da Escola de Enfermagem da U S P, 57, e20220486. <https://doi.org/10.1590/1980-220X-REEUSP-2022-0486en>.
- Torun, S. (2019) “Türkiye’de Hemşirelik Lisans Programlarında Hemşirelik Tarihi Dersi Öğretiminin İncelenmesi”. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi.003; 10: 267-273.
- Williams, J. (2022). The Practice of Forensic Nursing Science in the United States. Forensic Science Review, 34(2), 90-94.
- Valentine, J.L., Sekula, L.K., Lynch, V. (2020). The Evolution of Forensic Nursing Theory. Introduction to the Structured Theory of Forensic Nursing Care: A Middle Level Theory. Journal of Forensic Nursing 16(4): 188-198, 10/12 2020. <https://doi.org/10.1097/JFN.0000000000000287>.
- Yıldırım, A., Berk Özcan, Ç. (2017). Şiddet ve Adli Hemşirelik Yaklaşımları, Adli Bilimler Dergisi; 16 (1):27-34.